

AKREDITACIJA – NOVI TRENDovi

Zdravko Krivokapić¹⁾, Ranko Nikolić²⁾, Dejan Krnjajić³⁾

Rezime: *Sistem akreditacije postaje nezamjenjiv mehanizam dokaza kompetencije laboratorija za ispitivanje i etaloniranje, kontrolnih organizacija i sertifikovanih tijela (za proizvod, proces, personal i sisteme menadžmenta). Pojavom standarda ISO 17011 kojim se definišu opšti zahtjevi za tijela koja ocjenjuju i akreditaciju tijela za ocjenjivanje usaglašenosti stvara se polazna osnova za unapređenje funkcionisanja akreditacionih tijela. Ovaj rad orijentiše na ulogu akreditacije kao garanta povjerenja sa osvrtom na nove tendencije u oblasti sistema akreditacije.*

1. UVOD

Današnji izazovi poslovnih sistema se mogu iskazati motom orijentacija na korisnika. Zadovoljenje ovog nastojanja se obezbjeđuje primjenom odgovarajućih standarda.

Ovakva težnja predstavlja prethodni uslov za trgovinu pod jednakim uslovima sa ciljem minimizirati troškove.

Osnovni postupati koji se žele obezbijediti u slobodnom protoku robe se iskazuje težnjom:

Jedan standard → jedno ispitivanje → svuda u svijetu.

Garant povjerenja za obezbjeđenje ovih stermljenja vrše autoritativna akreditaciona tijela, koja su nepristrasna u odnosu na tijela za ocjenu usaglašenosti (TOU) i njihove klijente i koja rade na neprofitnoj osnovi.

Ovaj rad se upravo bazira na sistemu akreditacije u duhu zahtjeva standarda ISO 17011 /1/ i novih tendencija u oblasti sistema akreditacije.

2. ULOGA AKREDITACIJE

Danas se često traži objektivna potvrda o usaglašenosti proizvoda/usluge sa specificiranim zahtjevima. Tijela za ocjenjivanje usaglašenosti (TOU) mogu objektivno potvrditi takvu usaglašenost. Ovakva TOU obavljaju aktivnosti koja uključuju etaloniranje, sertifikaciju, kontrolisanje i ispitivanje.

Za kupca, donosioca propisa i širu javnost je najvažnije da postoje dokazi da su TOU kompetentni da obavljaju svoje poslove, koja se ostvaruje nepristrasnim provjeravanjem njihove kompetentnosti. Takve provjere obezbjeđuju autoritativna akreditaciona tijela, koja su nepristrasna u odnosu na TOU i njihove klijente i koja rade na neprofitnoj osnovi.

Sistem akreditacije za ocjenjivanja usaglašenosti koje pruža TOU trebalo bi da obezbijedi povjerenje kupca i donosioca propisa. Istovremeno ovaj sistem olakšava trgovinu izvan državnih granica.

Sistem olakšavanja trgovine «preko granice» može da funkcioniše ukoliko akreditaciona tijela i TOU rade po globalno prihvaćenim kriterijumima na ekvivalentan način i ako uzimaju u obzir interese svih zainteresovanih strana.

U skladu sa standardom ISO 17011 pod akreditacijom se podrazumijeva zvanično priznanje treće strane da tijelo ispunjava specificirane zahtjeve i da je kompetentno da obavlja zadatke ocjenjivanja usaglašenosti. /2/

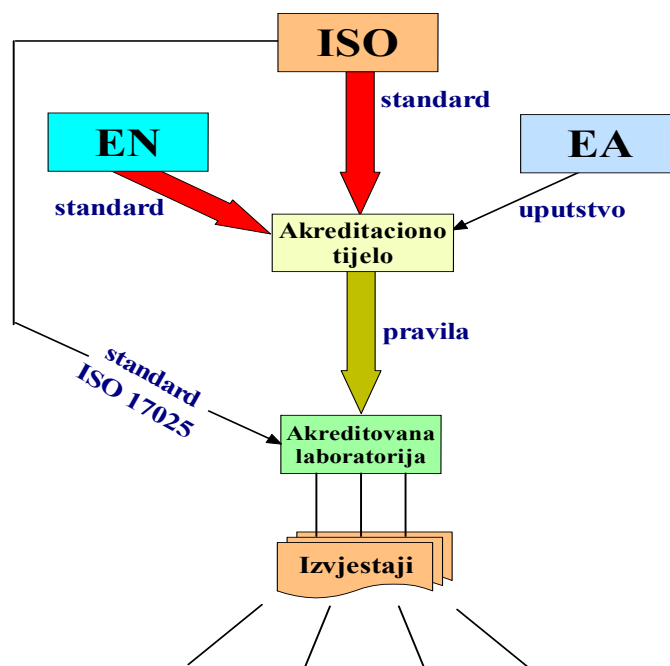
Znači pod akreditacijom se podrazumijeva zvanično priznanje da je neki akreditovani subjekat (Laboratorija, Tijelo za sertifikaciju, Kontrolna organizacija) kompetentan da sprovodi specifične aktivnosti ocjenjivanja usaglašenosti: ispitivanje ili etaloniranja u slučaju laboratorija; sertifikaciju proizvoda, sistem kvaliteta ili sistema upravljanja zaštitom životne sredine (EMS) i sertifikaciju osoblju u slučaju Tijela za sertifikaciju; kontrolisanje u slučaju Kontrolnih organizacija.

Sa slike 1 se jasno uočava da funkcionisanje akreditacionog tijela je vezano za poštovanje relevantnih dokumenta (standarda ISO 17011, Uputstva EN i uputstava EA (evropske kooperacije za akreditaciju). Akreditaciono tijelo na bazi definisanih pravila i kriterijuma akreditacije vrši ocjenjivanje akreditovane organizacije po referentnom dokumentu. Akreditovana organizacija kao organizacija dokazane kompetentnosti izdaje izještaje koji treba da važe svuda, za sada važe samo tamo gdje postoje potpisani MLA (Multilateralni aranžmani).

1) Zdravko Krivokapić, Ranko Nikolić, Akreditaciono tijelo Crne Gore

2) Ranko Nikolić, Akreditaciono tijelo Crne Gore

3) Dejan Krnjajić, Akreditaciono tijelo Srbije

Na prostoru gdje je MLA

Slika 1. Funkcionisnje sistema akreditacije /1/

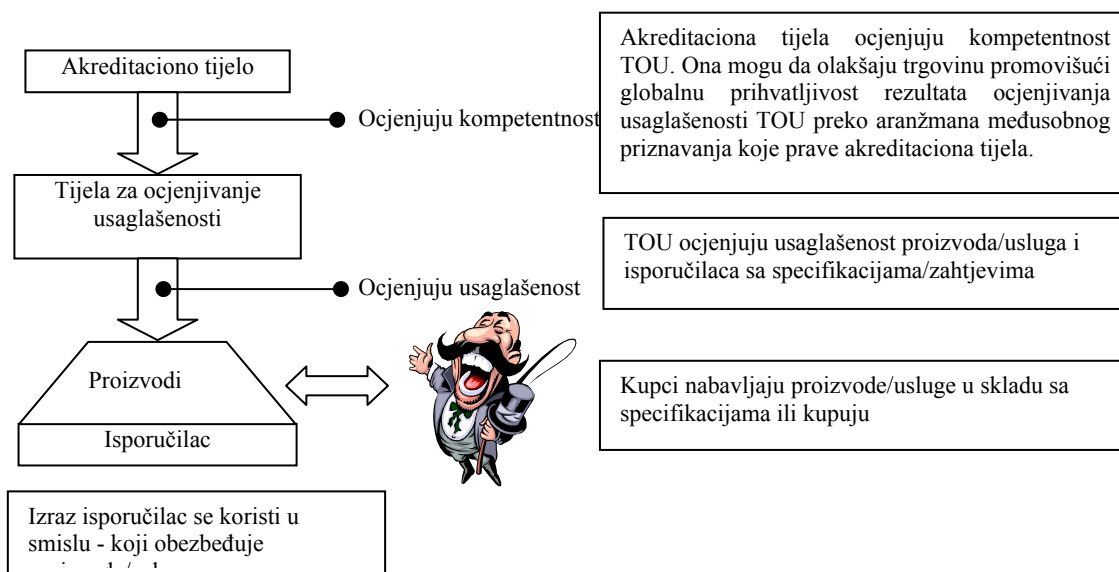
Kao što akreditaciona tijela svoje ocjenjivanje baziraju na referentnim dokumentima, isto tako i ona sama moraju da poštuju određena referentna dokumenta, a obaveza je poštovanje zahtjeva ISO 17011.

Kao što akreditaciona tijela svoje ocjenjivanje baziraju na referentnim dokumentima, isto tako i ona sama moraju da poštuju određena referentna dokumenta, a obaveza je poštovanje zahtjeva ISO 17011.

3. STANDARD ISO 17011

Problematika akreditacije je usaglašena standardom i poštovanje dosadašnjih uputstva koja su predstavljala osnovu za funkcionisanje akreditacionih moraju prerastu u dokaze ispunjenja zahtjeva datih u standardu ISO 17011.

Relacije akreditacija, tijela za ocjenu usaglašenosti isporučioaca i kupca ilustrativno prikazuje slika 2.

Slika 2. Odnos akreditacija, tijela za ocjenu usaglašenosti, isporučilac, kupac

Ovaj međunarodni standard specificira opšte zahteve za akreditaciona tijela, kao i za ocjenjivanje i akreditaciju tijela za ocjenjivanje usaglašenosti

U smislu standarda ISO 17011, TOU su organizacije koje obezbjeđuju sledeće usluge ocjenjivanja usaglašenosti: *etaloniranja, ispitivanje, kontrolisanje, sertifikacija sistema menadžmenta, sertifikacija lica i sertifikacija proizvoda.*

Pojedini zahtjevi standarda ISO 17011 se navode u skladu sa predlogom standarda JUS ISO 17011. /2/

Akreditaciono tijelo treba da uspostavi **glavni menadžment**(odbor, grupu ili lice) koja imaju sveukupnu odgovornost i ovlašćenje za sledeće:

a) *definisane politike koja se odnosi na rad akreditacionog tijela;*

b) *nadzor nad sprovođenjem politike i procedura;*

v) *nadzorom nad finansijama akreditacionog tijela;*

g) *odlučivanje o akreditaciji;*

d) *ugovorne aranžmane;*

đ) *delegiranje ovlašćenja komitetima ili pojedincima, kada je to predviđeno, da preduzima definisane aktivnosti ispred glavnog menadžmenta.*

Akreditaciono tijelo treba da se organizuje i da radi tako da se sačuva objektivnost i nepristrasnost u njegovim aktivnostima.

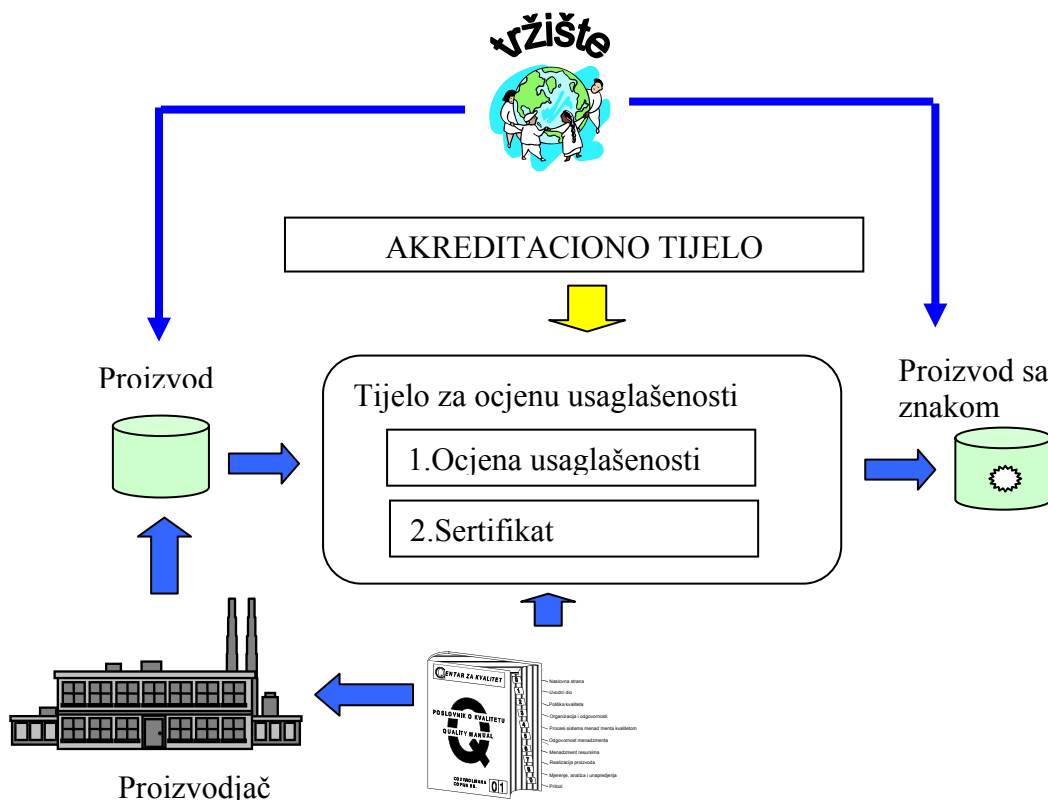
Sve osoblje akreditacionog tijela i svi komiteti, koji mogu imati uticaj na akreditacioni proces, treba da deluju objektivno, kao i da budu slobodni od bilo kakvog nezakonskog komercijalnog, finasijskog ili drugih pritisaka koji bi mogli da kompromituju nepristrasnost.

Akreditaciono tijelo treba da osigura da svaka odluka o akreditaciji je donijeta od strane kompetentnih osoba ili komiteta različitih od onih koji su sproveli ocjenjivanje.

Akreditaciono tijelo treba da ustanovi, primenjuje i održava sistem kvaliteta i da neprekidno unapređuje njegovu efektivnost u skladu sa zahtjevima ovog međunarodnog standarda. Menadžment akreditacionog tijela se može opredijeliti da primjenjuje dodatne pristupe sistemu menadžmenta, kao što su ISO 9001:2000, TQM, itd.

Akreditaciono tijelo treba da ima dovoljan broj kompetentnih lica (zaposlenih, eksterno angažovanih, privremenih, stalnih) koja imaju obrazovanje, obuku, tehničko znanje, vještinu i iskustvo neophodno za vrstu, opseg i obim posla koji obavljaju.

Akreditaciono tijelo treba da ima pristup dovoljnom broju ocenjivača, uključujući vodeće ocenjivače, i eksperata da pokrije njegovu cjelokupnu aktivnost.

Slika 3. Odnos akreditacije i sertifikacije

4. NOVI TZRENDOVI U OKVIRU SISTEMA AKREDITACIJE

Standard ISO 17011 je definisao zahtjeve kojima se moraju povinovati akreditaciona tijela. Danas se slobodno može u dijelu tehničkog dokazivanja definisati da je akreditacija=kompentencija.

Imajući u vidu da se na prostorima Evrope akreditacija razlikuje od pristupa npr. u Americi, ovaj rad se orijentise na novine u okviru Evrope, ne zanemarujući ulogu dvije ključne internacionalne organizacije institucije ILAC i IAF.

Slobodno kretanje roba, centralni stub jedinstvenog tržišta, je glavni pokretač konkurentnosti i ekonomskog razvoja u EU. Štaviše, tehničko zakonodavstvo Zajednice koje obezbjeđuje slobodan protok proizvoda doprinijelo je značajno zaokruživanju i funkcionisanju jedinstvenog tržišta. Predviđa da se poštuju visoki nivoi zaštite i uopšte pruža i privrednim subjektima sredstva da dokažu usaglašenost, time obezbjeđujući slobodan protok kroz povjerenje u proizvode.

Na osnovu izvještaja EFTA ističu se dva važna aspekta akreditacije:

- o Garancija kvaliteta tijela za ocjenu usaglašenosti i
- o Redukcija troškova izbjegavanjem duplih ispitivanja.

Osnov funkcionisanja akreditacije u odnosu na sertifikaciju definiše slika 3.

Iskustvo u sprovođenju tehničkog zakonodavstva pokazalo je međutim;

- određeni rizik od narušavanja konkurencije zbog različitih praksi prilikom određivanja tijela za ocjenjivanje usaglašenosti od strane nacionalnih vlasti i nejednakog tretmana u slučaju neusaglašenih ili opasnih proizvoda na tržištu, kroz veoma različite nacionalne infrastrukture, pravila i sredstva za nadgledanje tržišta.
- određeni nedostatak povjerenja u oznaku usaglašenosti.
- određeni nedostatak koherentnosti prilikom njegovog sprovođenja i izvršenja.

Na osnovu ovakvog zaključka Evropska Komija je donijela Predlog Uredbe koja daje novu dimanziju akreditacije a koja se može u najkraćem svesti na: Svrhe osnaženja cjelokupnog okvira koji osigurava da proizvodi poštuju visoki nivo zaštite javnih interesa, kakvi su zdravlje i sigurnost, neophodno je definisati izvjesna pravila i principe u vezi sa akreditacijom i nadgledanjem tržišta, što su značajni aspekti tog okvira.

Akreditacija je dio sveobuhvatnog sistema, uključujući ocjenjivanje usaglašenosti i nadgledanje tržišta, kako bi se ocijenila i obezbijedila usaglašenost proizvoda sa mjerodavnim uslovima.

Posebna vrijednost akreditacije leži u činjenici da ona obezbjeđuje autoritativnu izjavu o tehničkoj stručnosti tijela čiji je zadatak da osiguraju usaglašenost sa uslovima koji su mjerodavni za iste.

Akreditacija, iako do sada neuređena na nivou Zajednice, se sprovodi u svim državama članicama. Nedostatak zajedničkih pravila za tu aktivnost je rezultirao različitim pristupima i različitim sistemima širom Zajednice, uz to da stepen strogosti koji se primjenjuje u izvođenju akreditacije varira među državama članicama. Prema tome, neophodno je izraditi jedan sveobuhvatan okvir za akreditaciju i predvidjeti, na nivou Zajednice, principe za njegovo funkcionisanje i organizaciju.

Sistem akreditacije, koji funkcioniše po upućivanju na obavezujuća pravila, doprinosi osnaženju uzajamnog povjerenja između država članica u kapacitete tijela za ocjenjivanje usaglašenosti i, kao posledica, u uvjerenja i izvještaje o provjeri koje oni izdaju. Ona time proširuje princip uzajamnog priznavanja i, prema tome, odredbe o akreditaciji u ovoj Uredbi treba primjenjivati u vezi sa tijelima koja vrše ocjenu i u regulisanim i u neregulisanim oblastima. Pitanje koje podrazumijeva rizik je kvalitet uvjerenja i izvještaja o testiranju, bez obzira da li spadaju u regulisanu ili neregulisanu oblast, pa nikakvu razliku, prema tome, ne treba praviti između ovih oblasti.

Uredba (EC) br. 761/2001 Evropskog parlamenta i Savjeta od 19. marta 2001. godine, koja dozvoljava dobrovoljno učešće organizacija u ekomenadžmentu Zajednice i planovima revizije (EMAS) uspostavlja jedan sistem za akreditaciju nezavisnih verifikatora životnog okruženja i za nadzor njihovih aktivnosti. Kako se pravila koja pokrivaju taj sistem razlikuju od odredaba ove Uredbe, slučajeve koji se uređuju Uredbom (EC) br. 761/2001 treba isključiti iz djelokruga ove Uredbe.

Kako svrha akreditacije jeste da obezbijedi jedan autoritativan sistem nadležnosti jednog tijela za aktivnosti ocjenjivanja usaglašenosti, neophodno je osigurati da države članice ne treba da održavaju više od jednog nacionalnog akreditacionog tijela i treba osigurati da se ono organizuje na takav način da garantuje objektivnost i nepristrasnost. Takva nacionalna akreditaciona tijela treba da funkcionišu nezavisno od komercijalnih aktivnosti ocjenjivanje usaglašenosti. Prema tome, prikladno je obezbijediti da države članice osiguraju da, u

izvršavanju svojih zadataka, nacionalna akreditaciona tijela budu smatrana za javni organ, bez obzira na njihov pravni status.

Za procjenu i trajno nadgledanje nadležnosti nekog tijela za ocjenjivanje usaglašenosti, od suštinske je važnosti da se odredi njegovo tehničko znanje i iskustvo i njegova sposobnost da izvršava ocjenjivanje. Prema tome, neophodno je da nacionalno akreditaciono tijelo posjeduje odgovarajuće znanje, sposobnost i sredstva za pravilno izvršavanje svojih zadataka.

U skladu sa novim zahtjevima Uredbe i jačanju institucije za evropsku kooperaciju za akreditaciju EA, ova institucija je pokrenula tri projekta. Koja imaju za cilj da uravnoteže pristupe akreditaciji na nivou Evrope sa tendencijom stalnog unapredjenja sistema akreditacije i to:

1. Struktura EA
2. Sekretarijat EA i
3. Finansiranje EA.

Sve ove aktivnosti zahtijevaju i veće obaveze nacionalnih akreditacionih tijela, pri čemu treba ostavriti osnovni cilj MLA koristeći alatka peer assesmenta na novim osnovama.

5. ZAKLJUČAK

Sistem akreditacije postaje nezamjenjiv mehanizam dokaza kompetencije laboratorija za ispitivanje i etaloniranje, kontrolnih organizacija i sertifikovanih tijela (za proizvod, proces, personal i sisteme menadžmenta). Pojavom standarda ISO 17011 kojim se definišu opšti zahtjevi za tijela koja ocjenjuju i akreditaciju tijela za ocjenjivanje usaglašenosti stvara se polazna osnova za unapređenje funkcionisanja akreditacionih tijela. Ovaj rad orijentiše na ulogu akreditacije kao garanta povjerenja sa osvrtom na nove tendencije u oblasti sistema akreditacije.

Sve ove aktivnosti zahtijevaju i veće obaveze nacionalnih akreditacionih tijela, pri čemu treba

ostavriti osnovni cilj MLA koristeći alatka peer assesmenta na novim osnovama.

LITERATURA

- [1] Z. Krivokapić, *Akreditacija*, Škola kvaliteta, knjiga 1, Podgorica, 2004.
- [2] NN ISO 17011, *Opšti zahtjevi za tijela koja ocjenjuju i akredituju tijela za ocjenjivanje usaglašenosti*, Predlog, SZS, 2004.
- [3] Z. Krivokapić, *Akreditacija-standard ISO17011*, IX Savjetovanje - Razvoj i realizacija nacionalne strategije unapredjenja kvaliteta, Zbornik radova, Sokobanja, april 2005, s.23-27..
- [4] sajt EA www.europen-accreditation.org
- [5] NN *The TBT Agreement: a business perspective*, information pack, ITC, UNCTAD/WTO, October 2005,
- [6] NN *EA Multilateral Agreement*, EA-01/06, September 2006, rev 5
- [7] NN *Regulation of the European parliament and of the Council setting out the requirements for accreditation and market surveillance relating to marketing of products, proposal*, COM(2007) 37 final, 2007/0029 (COD)
- [8] NN *A horizontal legislative approach to the harmonization of legislation on industrial products, draft instrument*, N560-1 EN, September 2006, Brussels
- [9] NN; Uredbe Evropskog parlamenta i savjeta koja predviđa uslove za akreditaciju i nadgledanje tržišta u vezi sa stavljanjem proizvoda u promet (prevod), com(2007) 37 konačna verzija, Januar 2007, Bruussels
- [10] NN *Certification and Marks in Europe*, A Study commissioned by EFTA, January 2008, Brussel